

SOCIOLOGI I TIDEN

En personlig prolog

Sverige för femtio år sedan. Det stora kriget har just slutat, det krig som vi inte deltog i men som ändå kastade sin skugga över oss och bestämde vår vardag. Nu skulle ett nytt samhälle byggas, ett tryggt, ombonat och generöst samhälle, ett samhälle där barnen kunde se framtiden an med tillförsikt och där de gamla tackades för sitt slit med en generös pension. Aldrig mera krig, sade man, så som man sagt efter det första stora kriget, och ändå, ett nytt krig började torna upp sig vid horisonten. Historien gick vidare, in i det okända 1950-talet, lika okänt som det tjugoförsta århundradet nu är.

Många mindes trettioalet med dess depression, massarbetslöshet, fascistiska rörelser och krigshetsande diktatorer. Nu, när freden var säkrad, skulle ett demokratiskt välfärdssamhälle skapas, en ordnad utveckling planeras, landet moderniseras och alla skulle ingå i det gemensamma folkhemmet. Teknik och vetenskap skulle användas i utvecklingens tjänst. Bilar, vägar, järnvägar, hus, fabriker och städer skulle byggas i ett Sverige som i motsats till resten av Europa inte var sönderbombat, och allt skulle administreras av en välvillig statsmakt som bara behövde säker kunskap för att ställa allt till rätta.

Det fanns en vetenskap, som visserligen inte var etablerad men som ändå kanske kunde användas för att bygga det goda samhället. I svensk anda tillsattes en utredning som kom fram till att den nya vetenskapen – sociologi – var lämpad för syftet. Utredningen föreslog att undervisning i sociologi skulle starta, och i september 1947 tillträdde den förste professorn i sociologi vid Uppsala universitet. När 40-talet övergått i 50-talet – med Volvo PV, Hylands hörna och Koreakrig – tillsattes flera professorer, i Stockholm, Lund och Göteborg. På drygt tio år hade den nya vetenskapen etablerats på

flera håll. Mängder av sociologiska utredningar genomfördes, studenter strömmade till, avhandlingar lades fram och allt fler anställdes på de nya sociologiska institutionerna.

Under femtioalet växte den stora kullen fyrtiotalister upp och blev tonåringar. Från USA kom rock'n'roll, Elvis och stora bilar. I början av sextioalet kom Beatles, Rolling Stones och Carnaby Street från England, med långt hår, droger och utsvängda jeans, och alltihop blandades i hippies och flower power. Från USA kom också hundratusentals soldater och jättelika B 52:or som bombade det lilla landet långt bort som de nu allt äldre tonåringarna tog till sitt hjärta. Musiken övergick i politik, demonstrationstågen skanderade »Tage och Geijer – Lyndons lakejer», stora strejker bröt ut och det talades om revolution. I Paris och Chicago exploderade det; även i det lilla Sverige tog studenterna makten – om än bara i sitt eget kårhus.

Det nya ämnet som var tänkt att användas för att bygga det fridfulla folkhemmet drog till sig tusentals av dessa revoltörer. De kritiserade USA:s dominans inom ämnet, ville byta ut den »borgerliga litteraturen» mot en »proletär» och ställa sociologin »i arbetarklassens tjänst». De medelålders professorerna anklagades för att vara omedvetna, de sades stödja den kapitalistiska utsugningen och ställa sig på fel sida i klasskampen. Många upproriska lämnade universitetet och tog arbete på fabriker för att bygga kommunistiska celler i väntan på den stora revolutionen. De som blev kvar på universitetet skrev avhandlingar som gjorde dem till docenter och professorer. Mot slutet av sjuttioalet började de upproriska gå i gruppterapi för att lära känna sig själva och kunna tala om sina känslor och relationer. Psykologi ersatte sociologi som ämnet på modet och Freud tog över Marx' roll som mänsklighetens frigörare.

Så kom åttiotalet, det individualistiska, ekonomiska, satsa på dig själv-decenniet. Ingen talade om samhället längre, allt var upp till den enskilde individen. Sociologi, ämnet som först skulle bygga folkhemmet och sedan göra revolution, blev något gammalt och mossigt, förknippat med skägg och hafsiga kläder, och de nu medelålders revoltörerna kämpade förgäves i motvinden. Nu skulle allt privatiseras, man skulle betala med kontokort på krogen och belåna sina aktier för att investera i nya vinster. Karusellen snurrade

allt snabbare, vinsterna sköt i höjden, men plötsligt – pang, så sprack ballongen. Allt bara rasade, banker, företag, fastighetsbolag och välfärdsstaten. Så stod vi där med tomma fickor och kände oss lurade, utom de som hade hoppat av karusellen i tid och satt utomlands och läppjade på en dry martini på däckets på sin tjugometers lyxkryssare.

Så kom nästa knall. Folken i Öst började röra sig. Regimer föll som käglor, och till slut hände det otänkbara: Ondskans imperium föll sönder i femton bitar. Historien var slut, frihet, demokrati och marknad var dess mål och vi var där. Men det blev inte som vi trott. I stället för evig fred blev det krig på nytt. Vi lärde oss ett nytt ord: etnisk rensning. Även i det före detta folkhemmet spred sig rädslan. Landets ledare hade mördats på öppen gata, andra mördades för sitt utseendes skull och iskalla vindar från trettioalet svepte över oss i takt med att ropen »Sieg heil, sieg heil» åter började höras.

Historien fortsatte, trots allt. Nittioalet, som nu går mot sitt slut, vad kommer historien att kalla dig? Baksmällans årtionde, besparingarnas årtionde, förvirringens årtionde? Män blir förvirrade av kvinnors tal om könsmakt, unga blir förvirrade när de inte ser nån framtid, gamla, sjuka, handikappade och arbetslösa blir förvirrade när de inte kan lita på den goda staten. Världen är sig inte lik. Det finns inga stora berättelser längre, varje människa måste bygga sin egen värld, allt är postmodernt och diskursivt. Vart är vi på väg?

Nu strömmar åter studenter till sociologin för att förstå världen och samhället. Vi räknar helårsplatser, studentpeng och prestationer och försöker placera in oss i tiden. Femtio år har gått, femtio år av tillförsikt, trosvishet, tvivel, kritik, stridigheter, sökande efter en identitet, men också fyllda av sociologisk vardag, av undervisning och handledning för tiotusentals studenter och doktorander, av forskning för att bygga och förbättra välfärdens samhälle, för att förstå och förklara den värld vi lever i. Nu fyller du, svensk sociologi, femtio år. Grånad, luttrad, mogen, men fortfarande nyfiken rustar du dig inför framtiden, en framtid vi bara anar. Grattis på födelsedagen.

Per Månson